

KADINLARA CUMA NAMAZI FARZ MIDIR?

ÖNSÖZ

İslam, Kur'an kaynaklı ve insan eksenli bir dindir. Öğretileri Kur'an ve Sünnet'e dayanmaktadır. Anane dini, müevvel din (bilginlerin otorite, görüş ve yorumlarına dayanan din) ve mübeddel din (halkın örf ve yaşayışına dayanan din) değildir. Kur'an'a göre İslam tevhid dinidir ve Şari'i sadece Allah'tır. Ne bilginler ne de halk onda söz sahibidirler. Dolayısıyla, kimse kendisini Allah'la birlikte dinde söz sahibi olma konumunda göremez, kişisel görüşleri ve yorumlarını da Kur'an'ın buyrukları yerine koyamaz veya onunla eşdeğer kılamaz. Kulluk mesuliyetinin gerçekleştirilmesinde Kur'an'a teslimiyet ve itaat, Hz. Peygamber'in Sünneti'ne müracaat esastır. İslam ne bilginlerin veya din adamlarının otoritesine dayanan bir dindir ne de belli bir sınıfa aittir. Peygamberin ve onun varisleri durumunda görülen bilginlerin vazifesi, Kur'an'ın Nisa Suresi 58. ayetinde bildirildiği üzere, **"işleri ehil olanlara vermek, insanlar arasında hükmettikleri zaman adaletle hükmetmektir. Allah'ın vekili olma ve O'nun adına hareket ederek Din'de hüküm koyma anlayışı Kur'an'a aykırıdır, kimsenin de böyle bir yetkisi yoktur. Hz. Muhammed'in bir elçi ve tebliğci olduğunu bildiren Kur'an "Ey Muhammed biz seni onlara vekil göndermedik, sen onların vekili değilsin..." ifadeleriyle bu gerçeği duyurmaktadır.** Bu durumda, Peygamber de dâhil hiçbir insanın Allah adına hüküm koyma ve hareket etme, Onun adına dini belli bir sınıfa ait kılma ve belli bir sınıfı da bir takım ibadetlerden ve mükellefiyetlerden, mabetlerden ve ilim merkezlerinden dışlama hakkı ve yetkisi bulunmamaktadır. Cuma namazının kadınlara farziyeti meselesine işte bu çerçevede bakmak lazımdır.

İslâm, hak ve adalet, sulh ve sevgi dinidir. Haksızlıkları ortadan kaldırarak zulmü önlemek ve zalimi ıslah etmek ister. Mazlumun haklarını korumak ve savunmak onun başlıca hedeflerindendir. İnsanları ve cinleri "kulluk"ta bulunmakla yükümlü tutarak bu hedefini gerçekleştirmeye çalışır. Çünkü **"Kulluk mükellefiyeti"**, hem Allah'ın hem de insanların haklarını koruma ve yaşatma misyonunu kapsar. Hz. Peygamber (sas) de nübüvvet görevini bu hedefler doğrultusunda yaptı.

Ancak, zulüm ve zalim hiçbir zaman eksik olmadı. İslam'ın ilk günlerinden itibaren, "fitrat Dini"ne engel olmak, Müminlere eza, cefa, baskı ve işkence uygulamak, Müslümanları fitrî ve İslamî haklarından mahrum etmek suretiyle haksızlık yapmak isteyen kimseler her devirde mevcut oldular. Üstelik, bu haksızlık ve kötülükleri yapanlar çoğu kez Müslüman Toplum'a mensuptular. Çeşitli nedenlerle savaş meydanlarında karşı karşıya gelen, birbirinin kanını dökerek ve canına kıyarak "kulluk mükellefiyeti"ne aykırı hareket eden Müslüman milletler bulunduğu gibi, İslam veya Din adına davranarak, içtihat yaparak veyahut yorumda ve açıklamada bulunarak Mümin Toplulukların fitrî ve İslamî bir takım haklarını ve hürriyetlerini gasb edenler de oldu. Bu sonuncular mezheplerini ve fetvalarını, içtihatlarını ve tefsirlerini hem bazı nasslara dayanarak hem de birtakım (nebevî!) haberleri "mihrab" olarak kullanarak insanlara sundular. Neticede, hadis külliyatı, **"nebevî söz"** veya **"hadis-i nebevî"** vasıflarını taşımayan bir takım haberlerin (mevzuat) istilasına uğradı. Müslümanların inanç, ibadet ve ahlakına bu haberlerle şekil ve yön verilme yoluna gidildi. Kıyamet Günü ve alametleri, fiten, kader ve kaderiyye, bazı fetihler, bölgeler milletler ve hükümdarlıklar, bir takım farz ve nafil ibadetler hakkında çok sayıda ama birçoğu birbiriyle çelişen, İslam'ın iki temel kaynağı Kur'an ve Sünnet'e aykırı olan haberler ortaya atıldı. Bunlar Müslümanların düşünce ve yaşantısını etki altına aldı. Farz ibadetlerden olan Cuma namazı da bundan yeterince nasibini alanlardan biri oldu.

Cuma namazı, İslam'da en önemli farz namaz kabul edilmesine rağmen, günümüze gelinceye kadar İslam'ın evrenselliği gözönünde bulundurularak ve birtakım an'anevî fikirlerden arınarak, Kur'an zaviyesinden ve ilmî zihniyetle ele alınmış değildir. Cuma namazı ve farziyeti hakkında günümüze kadar yazılanların bu özelliklerden uzak olduğuna inanıyoruz. Müslümanlar arasında Cuma namazının farziyeti ve sıhhati ile ilgili tartışmalar, farklı anlayışlar ve tereddütler işte buradan gelmektedir.

Cuma namazı hakkında gerek tefsir ve hadis kitaplarında gerekse fıkıhla ilgili eserlerde geniş malumat mevcuttur. Fakat Cumanın vücup ve edasına dair şartlarda ihtilaflar mevcutsa da, muhteva ve metot itibarıyla hemen hemen hepsi birbirinin aynıdır ve benzeri görüşleri paylaşmaktadır. Çünkü bu eserlerin tamamına yakını belli mezheplere mensup kimselerce kaleme alınmış ve muayyen bir

mezhep zihniyeti doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Türkiye'de, bazı topluluklar bir takım gerekçelerle, özellikle söz konusu eserlerde Cuma namazının farziyeti ve sıhhati ile ilgili olarak ortaya konulan ilkelere ve kurallara dayanarak, Cuma namazı kılmamakta, bazı topluluklar da mevcut düzen varken Türkiye'deki müslümanlara Cuma namazının farz olmadığını iddia etmekte, birtakım çevreler ise, hür ve mukim, olan her erkek mükellef müslümana Cumanın farz olduğunu söylemektedir.

İşte böyle farklı ve karşıt anlayışların varlığı Cuma namazı ile alakalı değişik vasıflarda kitapların yazılmasına ve yazdırılmasına sebep olmuştur. Çağdaş Türk Tefsircilerinden Prof.Dr. Süleyman Ateş, fıkıhçılarından Prof.Dr. Hayrettin Karaman ile Yunus V.Yavuz, Ekrem Doğanay, Hüsnü Aktaş, Recep Çetintaş ve Ahmet Yılmaz gibi araştırmacılar Cuma namazına dair özel çalışmalar yapmışlardır. Ayrıca, Doç. Dr. İsmail Hakkı Ünal'ın yönetiminde Sait Türetken tarafından **"Hadislere Göre Kadınların Cuma Namazına İştiraki Meselesi"** (A.Ü.İlahiyat Fak.,1994, basılmamış) isimli bir seminer ile Prof. İbrahim Canan'ın hazırladığı Hadis Ansiklopedisi'nde özel bir bölüm bulunmaktadır. Bunlardan Süleyman Ateş **"Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsir"** isimli eserinde, Cuma namazı ile ilgili ayetin tefsirinde, Cuma namazı konusuna geniş yer vermektedir. Hayrettin Karaman da Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisine yazdığı Cuma maddesinde konuyu etraflıca ele almıştır. İsimleri anılan son beş kişiden her birinin de Cuma namazı ile ilgili müstakil çalışmaları bulunmaktadır.

Şüphesiz her biri büyük emek mahsûlü olan bu kitapları dikkatle okudum. Ancak gördüm ki, anılan kişilerin çalışmalarının hepsi, özellikle **Recep Çetintaş**'ın kitabı, gerek kaynakları gerekse dolgun ve doyurucu muhtevası, her seviyeden insana yönelik metot ve dili itibariyle önemli bir çalışmadır. Birçok bakımdan yararlandığımız bu kitabın yazarı, gelenekçiliği eleştirip karşı çıkmış olmasına rağmen, klasik kaynaklara dayanarak ilmi usûller çerçevesinde yazdığı kitabında muhteva ve uslubü bakımından geleneksel çerçevenin dışına çıkamamıştır. Neticede, malumu ilam kabilinden bilgiler vermiş, hüküm ve değerlendirmelerinde mezhep imamlarının, önceki bilginlerin görüşlerine ve açıklamalarına bağlanmak durumunda kalmıştır. Yine de, Türkçe olarak Cuma namazı hakkında yazılmış en kapsamlı eserdir.

Konumuz, Cuma Namazının mü'min kadınlara farziyeti Meselesi'dir. Dolayısıyla, Cuma namazının farziyeti ve sıhhatine dair Müslüman âlimler tarafından belirlenen öteki şartlar ve boyutlar üzerinde durmadık.

Bu sebeple, İslam alimlerinin, mezhep imamlarının ve öteki müctehid bilginlerin belirledikleri Cuma namazının farziyeti ve sıhhatine dair şartların yeniden incelenip değerlendirilmesini fıkıhçılarımıza bırakıyoruz ve onların Kur'an ve Sünnet ekseninde yeni yaklaşım ve bakışla yepyeni görüşler ortaya koyacaklarına inanıyoruz.

Bir tarihçi olarak, Cuma namazının kadınlara da farz olması meselesini ele almamız bazı kimselerce yadırganabilir. Ancak, bir ilâhiyatçı ve İslam tarihçisi olarak Cuma namazının farziyeti konusuna Kur'an ve Sünnet ekseninde, İslam tarihi perspektifi içinde bakmak ve fiilî sünnetteki durumunu bilimsel olarak ortaya koymak istediğim, İslamiyetin insanlığın tamamının dini olduğuna inandığım, Kur'an-ı Kerim'in inanç, ibadet ve ahlâk esaslarında evrensel karakter taşıdığına ve kadın-erkek arasında bu konularda ayırım yapmadığına içtenlikle iman ettiğim için Cuma namazının mümin kadınlara farziyeti meselesini incelemeyi düşündüm.

Cuma namazının tıpkı diğer namazlar gibi, **"mücmel, umumi ve mutlak"** olma vasıflarını haiz bir âyetle her mükellef Müslümana farz kılındığında; dolayısıyla kadınlara farz değildir şeklinde içtihatla bulunmanın veya bir iki kişinin verdiği habere dayanarak **Cuma namazı mümin kadınlara farz kılınmamıştır demenin, mümin kadınları Cuma namazının edasından, nimetlerinden ve mükafaatından mahrum bırakmanın büyük bir yanlışlık ve zulüm olduğuna inandığım için böyle bir çalışma yaptım.**

Cuma namazının kadınlara farziyeti konusu, esas itibariyle, birbuçuk milyar Müslüman Toplumu, hatta yedi milyarlık insanlık âlemini ilgilendiren bir boyuta sahiptir. Dünyadaki İslam imajına etki etmektedir. İşte, dünya Müslümanlarının hatta bütün insanlığın faydasına olduğuna içtenlikle inandığım, Yüce dinimiz İslamiyet hakkındaki yanlış imajın batıda ve doğuda silinmesine önemli katkıda bulunacağına kanaat getirdiğim, Allah'ın farz kıldığı bir ibadeti, gerekçesi ne olursa olsun insanların kaldıramayacağına samimi olarak iman ettiğim için böyle bir çalışma gerçekleştirdim. Ayrıca

gerçekleri ortaya çıkarmanın ve savunmanın, yanlışları düzeltmenin ve doğruları yerleştirmenin, haksızlıkları ortadan kaldırmanın Müslüman ilim adamının vazife ve mesuliyetinden olduğunu kabul ediyorum.

Ne Cuma namazının sadece mümin erkeklere farz kılındığını kabul edenlerdenim, ne de Cuma namazı kılmayanlardanım. Türkiye'de veya başka bir ülkede, yani ister Müslümanların çoğunlukta ve hakim durumda, isterse azınlıkta ve zayıf durumda bulundukları memlekette olsun, Cuma namazının mutlaka bütün mükellef müminler tarafından kılınması gerektiğine inanıyorum.

Çeşitli iddialar ve gerekçelerle bazı müminlerin farz bir ibadetten alıkonulmalarının, bilgilenmek, bilinçlenmek ve ilahî mükafat kazanmak haklarından mahrum bırakılmalarının yanlış olduğuna,, buna cevaz verenlerin çok büyük bir sorumluluk yüklendiklerine kaniyim.

Cuma namazının diğer namazlardan farklı bir ibadet olmadığı, sadece cemaat ve hutbe özellikleriyle onlardan ayrıldığı, dolayısıyla birtakım şartları ileri sürerek Cuma namazını kılmayan mükellef müslümanların yanlış yaptıkları düşüncesindeyim.

Şer'i delilleri kişisel görüş ve yaşayışına uyumlayarak, geleneksel fıkıh ve ibadet kültürünü tanımayarak, mezhep imamlarını ve müctehid âlimleri reddederek, belli çevrelere yaranmak, belli kesimlerde şöhret yapmak amacıyla Cuma namazının kadınlara farziyeti meselesini ele almış değilim. Böyle şeyleri yapmak veya düşünmek ne inancım ve yaşayışım ile bağdaşır, ne de böyle davranmaya ihtiyacım var. Benim için önemli olan Allah'ın hoşnutluğudur.

Yoksa, tanınma, meşhur olma, müptedi, modernist, reformist ve otorite aydın ve entel sayılma, gündemde kalma gibi basit bir endişem veya art niyetim kesinlikle yoktur. Niyetim, İslam'a ve Müslümanlara hizmet ederek Rabbimin hoşnutluğunu ve mükâfatını kazanmaktır.

İslam'la alakalı bir meseleyi ele alırken değişmez ölçüm Kuran ve Sünnet'tir. Gücüm ve takatim ölçüsünde bu iki kaynağın ışığında araştırma yapmaya ve yaşamaya çalışmaktayım. İslam ahlakına uygun hareket etmek eme-lindeyim. Bunları söylememin sebebi; kendimi övmek değil, fakat etiketleme ve tekfir etme meselesinin çok geliştiği bir zamanda yukarıda sıraladığım etiketlerden biri veya birkaçı ile etiketlendirilmemin veya tekfir edilmemin büyük bir yanlışlık ve haksızlık olacağına işaret etmek içindir.

Bu çalışmam yeni bir hakikatin keşfi değil, tersine Kur'anî bir hakikatin yeniden insanlığa duyurulmasıdır. Yüzyıllardanberi ibadet, ilim ve amel mekanlarından mahrum edilen, sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve ticaret hayatının dışına atılan, cahil ve kültürsüz, mabedsiz ve mektepsiz bırakılan bir kısım Müslümanlara, yani mümin kadınlara, ibadet konusunda yapılan bir haksızlığı kaldırmaktır. Cuma ibadeti an'anesine, bir takım ilim adamının içtihat ve fetvasına aykırı da olsa, Cuma namazının kadınlara da farz kılınan bir ibadet olduğunu ispatlamaktır.

Gerekçe şu ki, Kur'an, kadın erkek bütün insanlara gönderilen ilâhî bir kitaptır. İslam da bütün insanların dinidir. İnanç, ibadet ve ahlak esaslarında kadın erkek ayrımı yapmaz; ilahî tekliflerinde, istitaat ölçüsünde, mükellefiyet-lik halinde herkese hitabeder, sevap ve mükafaatı amellerine göre insanlara verir, hiç kimsenin amelinin karşılıksız bırakmaz. Vazife ve mesuliyetin mutlaka yerine getirilmesini ister, ibadetlerin eda edilmesini emreder.

Bu bakımdan, Cuma namazı kendilerine farz kılınmamış olduğu söylenen kadınlara zulmedildiğine inanıyorum. Cuma namazının da mümin kadınların yetişmesine, kültürlü, bilgili ve bilinçli olmasına önemli katkıda bulunacağı düşüncesindeyim.

Cuma namazının kadınlara farz oluşu meselesini iki yılı aşan bir süreden beri işte bu zihniyetle araştırdım. Bu konuda kimseden etkilenmedim ve esinlenmedim, feminist de değilim. Kur'an ve Sünnet'in yanında, ulaşabildiğim kadarıyla ilgili kaynakları gözden geçirdim. Elde ettiğim malzeme ve malumatı meslektaşlarımla tartıştım. Ulaştığım sonuçları ülkemizdeki uzman ilim adamlarının ve bazı ülkelerdeki müslüman âlimlerin bilgisine sundum. Onların görüşlerini aldım, kanaatlerini öğrendim. Sonuç çok olumlu idi. Araştırmam, çok dar bir kesimde kabul görmemesine, geleneğe aykırı bulunarak yadırganmasına rağmen, meslektaşlarım arasında ve ilim çevresinde hüsnü kabul gördü ve desteklendi. Bu vesile ile, bilgi, düşünce ve açıklamaları ile bu çalışmaya katkıda bulunan, bana destek veren ve yardımcı olan bütün hocalarıma, meslektaşlarıma ve özellikle Fakültemin değerli öğretim elemanlarına ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Bu çalışmayı yadırgayanlar veya reddedenler, önemli ölçüde geleneğin etkisindedirler. Alışılmamış

bir şeyin söylenmesinden dolayı tepki gösterdiler, karşı çıktılar; "camiler erkeklere dar geliyor bir de kadınlar gelirse ne olur, kadınlar cuma namazına gelirse eve, çocuklara kim bakacak?" gibi gerekçeler ileri sürdüler ki bunlardan hiçbiri mümin kadınların camiye gelmesine ve kendisine farz kılınan cumayı eda etmesine engel olacak illet değildir. Dinî ve ilmî dayanaklara da sahip bulunmamaktadır.

Yapıcı, ilmî ve İslam ahlakına uygun olma özelliklerini taşıyan her türlü eleştiriye açığım ve bunun faydalı olacağına inanıyorum. Fakat, cehalet, taassup, hissiyat, muhafazakarlık, husumet ve benzeri zihniyetlerle yapılan tenkitler, tekfir, tahkir, tezyif v.s. içeren ithamlar ile, İslam ahlakına uymayan, ilmî anlayıştan kaynaklanmayan tenkitlerin muhatabı ben değilim.

Son olarak, bu kitabı yayınlayan "**Yeni Çizgi Yayınevi**" sahiplerine, kitabın daktilo, tashih ve indeksinde emeği geçen Araştırma görevlileri Zülfikar Güngör, Hasan Kurt ve M.Mahfuz Söylemez'e teşekkürler ediyorum.

Çalışma bizden, başarı Allah'tandır.

Sabri Hizmetli,
Mart, 1996, Ankara

.....

SONUÇ DEĞERLENDİRME

Cuma namazının kadınlara farziyeti meselesini Kur'an ve sünnet temellerinde ortaya koymaya gayret ettiğimiz bu çalışmamızda vurgulanması gereken noktalar şunlardır:

1. Kur'an'a baş vurduğumuzda gerek yaratılış gerekse tabîî hakları itibariyle kadınla erkek arasında ayırım yapılmadığını görürüz. Kadın erkek ayırımı (üstünlük ve aşağılık yönlerinden), İslam'ın insan anlayışı ile uyuşmaz. Çünkü, Kur'an mantığında, insanlar arasındaki üstünlük cinsiyet bakımından değil, takva itibariyledir. Nitekim Ahzab sûresi 35. ayetinde bu gerçek açıklanmaktadır: **"Şüphesiz ki, müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler mümin kadınlar, taata devamlı olan erkekler ve taata devamlı olan kadınlar, (İş ve sözlerinde) sadık erkekler ve sadık kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, Allah'tan korkan erkekler ve Allah'tan korkan kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve iffetlerini koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkekler ve Allah'ı çokça anan kadınlar, var ya Allah onların tamamına bir mağfiret ve büyük bir ecir hazırlamıştır."**

2. İslam, emirlerinde ve yasaklarında umuma mücmel ve mutlak ifadelerle hitabetmiştir. Bu bakımdan inanç, ibadet ve muamelatta kadının durumunu ele alırken, mutlaka Kur'an'î zihniyete dayanmak gerekir. Yoksa önce görüşleri belirlemek ve sonra da uygun görülen ayet ve hadisleri kullanarak bir konuyu İslam adına açıklamak doğru değildir. Fakat en yaygın olan da maalesef bu yaklaşım ve çözüm tarzıdır. Yani önce bir konu hakkında karar veriliyor; mesela, kadına cuma namazı farz değildir, deniyor; sonra da bu fetva veya karar ayet ve hadislerle destekleniyor. **İslam kültür ve politika tarihinde bu anlayışın ilk temsilcileri Harîciler denilen topluluk olmuştur. Önceden politik ve sosyal kararlarını almışlar, sonra da bunlara dinden elbiseler giydirmişler 'in ilhukmü illa lillah' (Enam, 57) nassını, siyasî ve sosyal amaçlı isyanlarının mesnedi ve aleti yapmışlardır.**

İslam adına, Kur'an ve Sünnet referans gösterilerek İslam tarihinde kadın hakkında verilen yanlış fetva ve kararlar da böyledir. Şüphesiz, Münzel şer' den kaynaklanmayan, müevvel dinin (şeriatın) esaslarına isnad eden fetvalar ve fikirler yanlış ve aldatıcı olabileceği gibi, doğru ve isabetli de olabilir. Oysa, Kur'an ve sahih sünnet'in ışığında, kadının dinî tekliflerdeki konumuna yaklaşılsın, bu iki kaynaktan kadına tanınan hak ve yetkiler, kişisel anlayışımız, ataerkil bakışımızla yorumlanıp sunulmazsa, hakiki şekliyle belirlenirse, **"İslam kadınların haklarını gasp etmiştir, kadınları ikinci sınıf varlık kabul etmiştir, İslam erkeklerin dînidir"** gibi yüce dinimize yönelik iftiralar ve ithamlar doğrulanmayacak; tersine asılsız olacaktır.

Gerçek şu ki, İslam, takva örtüsünde erkek kadın farklılığına (üstünlük yönünden) son vermiş, **ikileme yaklaşımları** da reddetmiştir. Takva elbisesi giyen kadının aynı elbiseyi giyen erkekten farksız olduğunu belirtmiş, toplumda kendine elverişli hertürlü işi yapmasına da izin vermiştir. Mümin erkeklerle mümin kadınların birbirlerinin dostları, yakınları (velileri) olduğunu bildirmiştir.

Saadet asrında kadınlar, takva elbisesini giyinerek toplumda kendilerine düşen vazifeleri tam olarak yerine getirmişlerdir. Namaz ve önemli toplantılar için Mescid'e geldikleri gibi, Resulullah'ın sohbetlerine iştirak etmişler, savaşa katılmışlar, tarım ve ticaretle de meşgul olmuşlardır. Resulullah'ın eşlerinden Hz. Hatice bu devrin en meşhur tacirlerinden biri olduğu gibi, Hz. Aişe de en büyük âlimlerinden biriydi.

3. İslam'da erkek ve kadının kulluğunu, hak ve mesuliyetini tesbit edip açıklayan Allah'tır. Çünkü erkek ve kadından her biri bireysel olarak ilahî Çağrı'nın muhatabıdır ve bizatihi yapıp yapmadıklarından sorumludur. Ataerkil bir dinî zihniyete, ruhbanlığa veya klerje'ye benzer fonksiyonları olan bir ulema topluluğuna yer yoktur. Ne erkeğin Allah'a kulluğu kadına, ne de kadının kulluğu erkeğe bağımlıdır.

Nitekim, fiilî sünnete bakıldığında açıkça görülür ki, Resulullah döneminden itibaren mümin kadınlar islam tarihi boyunca dinlerini, hak ve yetkilerini öğrenmek amacıyla erkeklerle birlikte mescitlerde bulunmuşlar, kulluk vazifelerini kaynağından öğrenmeye ve kimseye endekslemeden yerine getirmeye gayret etmişlerdir. Neticede, ehliyet ve liyakatlerine göre ailede ve cemiyette vazife ve mesuliyet yüklenmek istemişlerdir; fakat müevvel şer'(din), mübeddel şer' engelleriyle karşılaşmışlardır.

Ve kadınların sosyal, ekonomik, politik, toplumsal ve ticarî hak ve sorumlulukları geleneğe göre, ataerkil anlayışa dayanılarak bu iki türdeki din anlayışı ile belirlenmiş; gerek kadın-erkek ilişkileri gerekse kadının dinî vazife ve mesuliyetleri, fıtrat, ilahî davet, ehliyet ve liyakât temellerinden koparılmış, ifrat ve tefrite düşülerek, kadın dabazan bir ilahe bazan da ikinci sınıf varlık sayılarak, erkekler veya tamamına yakını erkek, olan âlimler tarafından yeri belirlenmiştir. Bunda en etkili faktör ise İslamlaşmış dinî zihniyet olmuştur. İslamlaşmış sosyal ve toplumsal yapı, eğitim ve kültür de bunun için vesile yapılmıştır.

Halbuki tarihte, olumlu ve olumsuz etkileri bulunan olaylarda kadının çok önemli rol yüklendiği inkar edilmez bir realitedir. Devletlerin kuruluş ve yıkılış destanları, ünlü kişilerin, büyük devlet adamlarının, kahramanların, komutanların, sanatkarların ve bilginlerin öyküleri kadının gücünü ve katılım payını açıkça ortaya koymaktadır. Sadık Kılıç'ın ifadesiyle, **"Bu, başlatılmış ve kökleşmiş statüko bir olgudur. Gerçekte bu, sadece yanlış bir iktisaptır. İlahî menşeli bir fatalizm değil, adı geçen gayr-i adil iktisaptan ortaya çıkan bir ilca, bir dayatma."**

4. Kur'an'î vahiy insana seslenmektedir. İslam Çağrısı'nın muhatabı insandır. İnsan kavramı ise kadın ve erkek türlerini birlikte kapsamaktadır. Yani herkesin dini olan İslam'a göre kadın da insandır ve diğer insan türü ile aynı haklara sahiptir. Kur'an'ın getirdikleri ister erkek isterse kadın olsun insan içindir. Kadın da, insan olduğu için, mükellef, bir varlıktır.

5. Kur'an ve sahih sünnet İslam'ında Allah Taala'ya kulluk ve bununla ilgili hükümlerde (iman, ibadet ve muamelat esaslarında) kadın ve erkek ayırımı yoktur; insanın iki türü arasında fark gözetilmemiştir, tersine her iki insan türü eşit tutulmuştur. Eğer bir ayırım yapılmak istenseydi, kullukla ilgili nidalarda ve hükümlerde her iki insan cinslerini birlikte kapsayan genel ifadeler kullanılmazdı ve **"ey erkekler..., ey kadınlar, ey iman eden erkekler, ey iman eden kadınlar, ey oruçla mükellef olan erkekler, ey sadece kendilerine cuma namazı farz kılınan erkekler..."** gibi tabirlere yer verilirdi. Oysa **"ey iman edenler, ey insanlar! ifadeleri hem erkekleri hem de kadınları kapsamaktadır."**

6. İslam'ın kadına karşı sert ve aşağılayıcı bir yaklaşımda olduğu iddiası vardır. Bunun doğru olmadığı Kur'an'ın sunduğu çağrı'da; inanç, ibadet ve ahlak esaslarında açıkça görülmektedir. Ancak mümin kadına Cumanın farz olmadığı iddiası, kadınla ilgili bu iddiayı doğrulamış olmaktadır!

Bu durumda, cuma namazı ile ilgili olup **"ey iman edenler..."** genel çağrısı ve hitabı ile başlayan ayeti tefsir ederken ve farz kıldığı ibadetle ilgili şartları belirlerken Allah'ın yapmadığı bir ayırımı yapmak ve mümin kadınları çok önemli bir farz ibadetin dışında tutmak, onu fitne unsuru görmek ve eve kapatıp ibadet dâhil her türlü aktivitenin dışında tutmak Kur'an eksenli, Asr-ı Saadet uygulamalı İslam'a uygun bir yaklaşım olamaz.

7. Kadının konumu dünyadaki düşünce sistemlerinin tamamında önemli bir problem olageldiği gibi, İslam düşünce tarihinde de, İslam'a rağmen, sorun olma özelliğini korumuştur.

İslam'ın, kadını doğal hakları ve yaratılışı, dinî emirlere ve nehiylere muhatab oluşu itibarıyla

erkeğe eşit tuttuğu Ortaçağ dünyasında kadının durumu çok kötü idi. Dünyadaki düşünce yapılarında erkekten aşağı kabul ediliyordu. Bizans, Fars ve Arap düşünce sistemlerinde ikinci sınıf insandı; eşya olarak değerlendirilerek alınıp satıldığı da olurdu.

Bu dönemde Hristiyan âlemin temsilciliğini yapan Bizans'ta ve Avrupa'da kadınlar okuma ve yazma öğrenme haklarına bile sahip değillerdi; onlardan sadece ferhunde hanımlar belli bir derecede eğitim öğretim görme hakkına sahiptiler. Hatta Orta Çağ Avrupası'nın bazı ülkelerinde kadının insan olup olmadığı tartışılmaktaydı. Her zaman cinselliği ve zayıflığı ön plana çıkarılan kadının Yahudi toplumunda toplu ibadetlere iştirak etme hakkı yoktu. Evine hapsedilen, çocuk bakıcısı ve evin reisi olan kocasının hizmetçisi statüsü kendisine uygun görülen kadınların bu durumdan kurtulmak için aktif olduğu söylenemez. Hatta uzun yüzyıllar statüsünün bu şekilde belirlenmesine razı olmuş ve tepki gösterme yoluna gitmemiştir.

Bütün, bu durum ve yapısına rağmen, müslüman âlimler, kadının cinsellik gücünü kullanarak erkeği etkileyeceğini ve toplumsal yapıda etkin rol oynayabileceğini gözönünde bulundurmuşlar; dinî verileri yorumlarken kadının sosyal ve toplumsal yaşantıya katılımını en aza indirmeye çalışmışlardır.

Oysa İslam, kadına haklarının tamamını iade etmiş ve onu erkekle birlikte hayatın her safhasında etkin rol oynayan bir varlık konumuna yükseltmiştir.

8. Kadının ikinci dereceye atılması, sadece Müslüman Milletler ve devletler tarihinde yaşanan bir olay değildir. Tarih boyunca her, zaman ve mekanda, her dinî, idarî ve siyâsî muhitte bu böyle olmuştur. Erkeklerin, dinî metinleri kendi hakimiyetleri ve çıkarları doğrultusunda anlayıp yorumlamaları, bunun en önemli sebebidir. Erkeği ön planda tutan zihniyet, kültür mirası ve tecrübe de bunda etkili olmuştur.

9. Namaz, oruç, zekat, hac ve cihad gibi ibadetler müminlerin tamamına farz kılınmıştır. Kişiyi ve toplumu inanç, ahlak ve amel bakımından olgunlaştırıp Rabbına yakınlaştıran, Rab ile kul münasebetlerini en iyi düzeye çıkaran, mümini Yaratıcısına kul yapan bu ibadetleri farz kılan ilahî mesajda **"ey inananlar" (ya eyyuhelleziyne amenu)** umumî hitabı kullanılmıştır. Çünkü Kur'an sadece erkeklerin veya yalnızca kadınların Kitabı değildir; her insanın ruhî varlığını olgunlaştıran ve ahlakını güzelleştiren, davranışlarını düzenleyen ibadetlerden belli bir insan türünü mahrum etmemiştir. Nitekim İslam'ın tebliğcisi olan Hz. Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) de, sözkonusu ibadetlerde tahdit, tahsis ve takyid ifade eden açıklamalar yapmamıştır; sadece bu ibadetlerin edasına mani olabilecek geçici, arızı ve istisnâî halleri zikretmiştir. Değilse ne İslam bütün beşerin dini olurdu ne de kendisi insanlığın tamamına gönderilmiş rahmet Peygamberi kabuledilirdi.

10. **"Dinde zorlama yoktur..."** ilahî talimatı İslam'ın temellerindendi. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem hiç kimseyi inanma ve ibadet etme konularında zorlamamıştır. Ancak o, farz kılınan ibadetleri bildirmiş ve yapılışını göstermiştir. Gerektiğinde ibadet etmeyi teşvik ettiği olmuşsa da herhangi bir ibadeti yerine getirmeyen kimseyi cezalandırmamış veya o ibadeti yapmaya icbar etmemiştir. Değilse, ibadetler emirler, davetler gereği yapılan ibadetler olmaktan çıkar, korku ve baskı, icbar ve ceza sebepleriyle eda edilen ameller haline dönerlerdi. Yani farziyetine inanılarak, Allah'ın emri olduğu kabul edilerek, ihlasla ve hür irade ile yapılan ibadetler olmazdı. Zaten zorla yapılan veya yaptırılan ibadetten hiçbir fayda hasıl olmayacağı apaçık bir gerçektir.

İbadete icbar, ayrıca, İslam'a aykırı bir davranıştır. Böyle olmasaydı, fert ve toplum huzurunu bozan, fitneye ve günah işlemeye yöneltten davranışlar için birtakım cezalar koyan bir dinde namaz kılmayan, oruç tutmayan, hacca gitmeyenler için de caydırıcı cezalar bulunurdu. Bu sebeple, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem kadınları cuma namazı kılmaya icbar etmiş midir? sorusu asılsız, mantıksız ve İslam'a aykırı bir sorudur.

11. Mümin kadını namaz, oruç, zekât ve hac gibi ibadetlerle mesul tutan ilahî buyruklarla, cuma namazı ile mükellef tutan nass arasında -hitabet ve umumilik bakımlarından bir fark yoktur.

12. **İslamiyet, gerek erkek gerekse kadınla ilgili olsun, birtakım özel, arızî ve istisnâî durumları "mükellefiyetle gözönünde bulundurmuştur.** Hastalık, çocukluk, delilik, yolculuk halleri bunlardandır. Bu haller istisnâî ve geçici hallerdir; insanın tabiatı ve fıtratı ile ilgili değildir.

Ancak, müevvel şeriatta, fitrî ve tabîî bir hal olan kadınlık, bu özürler, arızî ve istisnâî hallerle birlikte ele alınmış ve değerlendirilmiş; neticede ilahî talihi sebebiyle kadın birtakım hak ve dinî

vecibelerin dışında tutulmuş, cuma namazından da iskat edilmiştir. **Yani kadınlık fıtratı ve tabiatı "özürlülük" sayılmış ve mümin kadın farz bir namaz olan cumadan muaf tutulmuş, bu önemli ibadetin mükafaatından mahrum bırakılmıştır.** Bu ise, Kur'an İslamına Resulullah'ın Sünneti'ne uymayan bir yaklaşımdır. Oysa kadınlık ve erkeklik İslam'da ne özel ve arızî bir haldir, ne de bir ibadetin farziyeti ve adem-i farziyeti için geçerli bir sebeptir.

13. Kur'an-ı Kerim, insanları kulluktaki konumlarına göre değerlendirmiş (mümin, kafir, münafık, abid, adil, sadık, muhlis, muhsin, muttaki vs.) ve derecelendirmiştir. Farz İbadetleri yerine getirme, derecelenme ve değerlendirme için çok önemlidir. Ayrıca Allah'a kullukta cinsiyet ayırımı yapılmamış; erkek ve kadınların birbiriyle yarışmaları sağlanmıştır. Cuma namazının edası da Allah'a ibadetle kullukta bulunmanın yollarındandır.

14. İlahî emirlere, nehiylere, hükümlere ve tekliflere erkekle aynı ölçüde muhatap olan kadın, ibadet hayatında da aynı mükellefiyete ve haklara sahiptir.

15. Kur'an-ı Kerim kadın hakları ile yüklü bir kitaptır, İslamiyet kadını erkekle eşit tutmuştur, sevgili Peygamberimiz de kadınları erkeklerle eşdeğerde görmüştür; onları hiçbir konuda kulluk ve insanlık haklarından mahrum etmemiştir.

16. Mümin kadınların Mescid'de namaz kılmalarına ve hutbe dinlemelerine, nebevî sohbete iştirak etmelerine engel olmayan Hz. Peygamber, cemaatle günlük namazları ve Cuma namazı ile bayram namazlarını eda etmelerini teşvik etmiş, onlara bu konuda her türlü kolaylığı sağlamıştır. Onlar için Mescid'de bir kapı ayırmış, namazda da kısa okumuş, namaz için ayrı saflar düzenlemiş, Mescid'den erkeklerden sonra çıkmalarını sağlamıştır.

17. Hz. Peygamber, evli kadınlardan Mescid'de namaz kılmak isteyenlere kocalarının engel çıkarmamalarını istemiştir. **"Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescitlerine gelmekten menetmeyiniz"** buyurmuştur.

18. Cuma günü ve cuma namazı İslam'da çok önemlidir. Böyle önemli bir gün ve ibadetten mümin kadınların yararlanmaları doğal haklarındandır. Bu hakkı onlara Şari' Teala cuma namazının edasını emreden ayetle tanımıştır. Bu kulluk hakkını onlardan almaya hiçbir beşer yetkili kılınmamıştır ama, müevvel şer' onları bundan mahrum etmiştir.

19. Cuma namazı müminlerin hepsine farzdır ve idare şekli ve müslümanların statüsü ne olursa olsun her ülkede kılınabilir. Özel ve geçici durumlarda bulunanlar ile özürlüler, tabii durumlarına ve sağlıklarına kavuşuncaya kadar bu mükellefiyetten muaftırlar.

Ne varki, İbn Kudame, eş-Şîrazî ve es-Serahsî gibi fakihlerin eserlerinde açıkça görüldüğü üzere, **"kadınlık", hastalık, yolculuk, kölelik, amalık gibi namaz kılmaya manî "üzürler"den sayılmıştır.**

20. **İbadetler Şari' Teala tarafından Kur'an vahyi ile farz kılınmıştır. Hz. Peygamber ise bu farz ibadetleri duyurmuş ve eda ediliş şeklini göstermiştir. O, hiçbir farizayı hiçbir mümin topluluktan iskat etmemiş, hiçbir ibadeti de farz kılmamıştır.**

21. Peygamberlerin varisleri sayılan ve Allah'tan hakkıyla korkan yegane topluluk olarak tanıtılan âlimlerin de bir ibadeti farz kılma veya farz kılınan bir ibadetten belli kesimleri istisna etme gibi bir hakları yoktur; tahsis ve tahsis de buna dahildir. Kur'an ve Sünnet İslam'ında (münzel şer') durumun böyle olmasına rağmen, müevvel şeri'de (Müslüman bilginlerin ve müçtehit fakihlerin sistemleştirdiği ve kurallaştırdığı dinî düşüncede) birtakım müminler bazı ibadetlerin edasından istisna edilmişlerdir. Kadınların cuma namazının farziyeti dışında tutulmaları bunun açık örneğini teşkil etmektedir.

22. İlahî nasrlarda ve Peygamber'in Sünnetinde cuma namazının edasından istisna edilmeyen kadınlar, başlangıçtan bugüne kadar cuma namazlarını eda etmişlerdir. Cuma namazından yasaklanmaları ve eğer eda ederlerse namazlarının öğle namazı sayılması fetvaları ve içtihatları ise daha sonraki dönemlerde, hilafetten saltanata geçişle birlikte başlamıştır.

23. Cuma namazının kadınlara farz olmadığını, fitne zuhuruna sebep olma ve evi, kocası ve eşi ile meşguliyet gibi gerekçelerle kararlaştırıp, sonra da bu zihniyetlerini deliller getirmek ve desteklemek için Hz. Peygambere ait olduğu söylenen bir takım haberleri zikredenlerin, **"kadının erkeklerin toplantı yerme gelmesi caiz değildir", "kadının camiye çıkması caiz değildir, kadının cemaatle camide namaz kılması caiz değildir" kadının cuma namazı kılması caiz değildir"** şeklindeki fetva ve içtihatları Kur'an İslamına, Hz. Peygamber'in Sünnetine, ashabının zihniyetine uygun düşmemektedir. Bu sözler ve dayandığı haberler illetlidir, asılsızdır, tutarsızdır, senet ve metinleri itibarıyla de

mutaarıdır.

24. Cuma namazının kadınlara farz olmadığı teorisini ortaya atan, erkeklığı bu ibadetin farziyetirini şartlarından sayıp, kadınlık ilahî talih sebebiyle müslümanların bir kısmını kulluk hakından dışlayan, mükellefiyetini yapmaktan alıkoyan bilginler, fakihler, tefsirciler ve hadisciler, ilgili Kur'an ayetinin umumîlik ve mutlaklık vasıflarını, diğer ibadetleri farz kılan ayetlerden farksızlığını nazar-ı itibara alma yerine, bize öyle görünüyor ki geleneğin, ataerkil zihniyetin, erkeklik egosunun etkisiyle hareket etmişler ve cuma namazının sadece erkeklere özgü bir ibadet olduğu iddiasında bulunmuşlardır. Bu baskıcı, dayatmacı ve dışlayıcı, Mümin kadınları ibadetten, kullukta bulunması icabeden Allah'tan uzaklaştırıcı yaklaşım İslam'a aykırıdır ve her asırda müslüman toplumun en azından yarısını oluşturan kadın müminlere de zulümdür.

25. Kur'an İslamını bir tarafa koyarak, önceden kararlaştırılan görüşlere delil gösterilmek amacıyla rivayet edilen ve bir iki kişinin sözünden öteye geçmeyen, müevvel şer'e dayanan haberler ile bunlara dayandırılmak istenilen fetvalar, cuma namazı kendilerine farz olmayan kişileri belirlerken, insan tabiatı ve fitratı ile alakalı olan **"kadınlık haliyle, delilik, hastalık, yolculuk, çocukluk gibi geçici ve özel durumları eşit tutmuşlar veya karıştırmışlardır; sonuçta yüzyıllar boyunca sürüp gelen yanlış bir zihniyete ve uygulamaya sebep olmuşlardır.** Çünkü bir iki kişinin haberine dayanarak birtakım dinî teklifi birtakım müslümandan iskat etmişler, cuma namazı gibi bazı ibadetleri erkeklere hasretmişlerdir ki, sonuçta mübeddel şer'i meydana getirmişlerdir. Yani açıkça birtakım dinî emirlerde ve tekliflerde takyid, tahsir ve tahsis yapmak suretiyle tadilat gerçekleştirmişlerdir. Böyle bir işe yanaşmak veya yardımcı olmak ise, ilahî hükümleri asla değiştirilmemiş olan İslam'ın temel esaslarına beşer hükmü karıştırılmamış olduğu inancını ortadan kaldırmaktadır.

26. Arapça kelimelerde ve fiillerde erkeklik ve dişilik özellikleri bulunmasına rağmen, kadın ve erkeğin topluca zikredildiği topluluğa erkek fiil kipleriyle seslenilmektedir. Bu sebeple, Kur'an'da erkek siygasındaki hitaplar kadınları da kapsamaktadır, yalnızca erkekler kastedilmemektedir. Kur'an'ın inanç, ibadet ve muamelatla ilgili genel hükümlerinde durum tamamen böyledir. Ancak, tamamen erkeklere has olan ilahî emirler ve hitaplar bunun dışındadır.

Çalışmamızda zikrettiğimiz haberlerin ortak ifadesi kadınların Hz. Peygamber zamanında ve Raşid halifeler devrinde rahatlıkla cemaatle ibadet ettiklerini, cuma namazını kıldıklarını, nebevî sohbetlere katıldıklarını, bu hususlarda engellemelerle ve zorluklarla karşılaşmadıklarını göstermektedir. Buharînin Hz. Aişe radiyallâhü anhadan rivayet ettiği şu haber de kadınların zikredilen dönemlerde rahatça camide ibadetlerini eda ettiklerine delil teşkil etmektedir: **"Eğer Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem, zamanımızdaki kadınların ihdas ettiklerine yetişmiş olsaydı, Israiloğullarının (kadınlarının?) menolundukları gibi, bunları (kadınları) Mescid'e gitmekten menederdi."**

Görünen o ki, Hz. Aişe'nin bu rivayeti sonraki devirlerde bilginlerin fetvalarına ve uygulamalarına önemli etkide bulunmuştur. Günümüze kadar olan tarihî süreçte, buna bağlı olarak kadının cami ile ilişkisi önemli ölçüde sınırlandırılmış, cemaatle ibadet hakkından mahrum edilmiş, caminin dışına atılmış, kendi haline terkedilmiştir. Bu da, mümin kadının toplumda fonksiyonlarını yerine getirmemesine, bilgisiz ve kültürsüz kalmasına, sosyal, kültürel, politik ve ticaret hayatından uzak tutulmasına yolaçmıştır. **"Kadının cihadı, kocasına itaat etmektir, mükellefiyeti eviyle ve kocasıyla meşguliyettir, yeri ise evidir"** diyen ve ataerkil zihniyetle kadına hak tanıyan çevreler bu durumdan faydalanmış, bu düşünceleri geçerliliğini korudukça da rahat etmişlerdir.

Halbuki İslam âleminin yüzyıllardan beri geri kalmışlığının ve perişanlığının ana sebeplerinden birisi kadının sosyal, ekonomik, politik, pedagojikve ticarî hayatın dışına atılması, bilgisiz, kültürsüz ve bilinçsiz bir yapıda tutulmasıdır. Aynı şekilde müslümanların diriliş ve uyanışı, çağdaş uygarlık ve refah düzeyine ulaşışı da önemli ölçüde kadınların evin, ailenin, kültür ve sanat hayatının, iş ve meslek kurumlarının asıl öğeleri konumuna gelmeleriyle mümkün olacaktır.

27. Cuma namazının kadına farz olmadığını, bu ibadetle mükellef olmak için erkek olmak gerektiğini iddia edenler, Kur'an'ın kadına ikinci sınıf varlık gözüyle baktığını, doğal hasta sistemini getirdiğini ileri sürenleri desteklemiş ve doğrulamış olmaktadır. İslam'ın kadına karşı sert ve aşağılayıcı bir yaklaşım sergilediği iddiasına haklılık payı vermektedirler.

28. İslam ülkelerindeki kadın haklarından söz edilince şu iki konuyu birbirine karıştırmamak gerekmektedir;

1. **İslam'ın kadına tanıdığı haklar,**
2. **Müslüman erkeklerin ve yöneticilerin kadınlara verdikleri haklar.**

Müslüman ülkelerdeki kadınların sahip oldukları haklar, birinci haklar değildir; yüzyıllardan beri Kur'an ve sünnet, top yekün müslümanlarca rafa kaldırıldığından bunların yerine müevvel şer' konulduğundan, bu iki kaynağın kadınlara tanıdığı haklar da iptal edildi. Bunun yerine, erkeklerin vicdanına bırakılan bir hak anlayışı ortaya çıktı. Bugün müslüman kadınlara verilen haklar, İslam'ın tanıdığı haklar değil, erkeklerin onlara lütfedip verdikleri, reva gördükleri haklardır. Eğer bu konuda birtakım yanlışlıklar ve haksızlıklar varsa bunların sorumlusu İslam değil, müslüman erkeklerdir.

Dinî nassları kendi menfaatleri doğrultusunda anlama ve yorumlama anlayışında olan bilginler, açıklamalarında ve fetvalarında erkekliği ve erkek cinsini ön planda tutmuşlardır. Ataerkil bakış, gelenekçi zihniyet, müevvel şer'e bağlılık, kültür mirası da bunda etkili olmuştur.

29. İslam Tarihinde, erkeğin mutlak hakimiyetine dayanan aile yapısı ve "an'ane dini'nde, müevvel din anlayışında mümin erkeklerle birtakım özel haklar ve yetkiler tanınırken, mümin kadınlar İslam'ın kendilerine tanıdığı birtakım hak ve hürriyetten mahrum edilmiştir ve hala bu zihniyet yaşamaktadır. Ancak bunun, İslam'ın evrenselliği, erkek ve kadın cinslerine âdil bakışı ile bağdaştırılması mümkün değildir. **"Kadın kadındır. Eksik etektir. Dini ve akli noksandır. Evine, çocuklarına ve erkeğine hizmet etmekle meşguldür, mükelleftir. Camide, Cuma'da ne işi var, otursun oturduğu yerde..."**, cami sadece erkeklerin toplandığı, topluca ibadet ettiği yerdir, kadın oraya çıkamaz, çıkarsa fitneye yolaçar... söylemini ortaya atan ve savunan zihniyet İslam'ın, **"Hakkın gelişyle mutlaka yok olacağını" bildirdiği "batıl zihniyet'dir.**

30. Zikredilen haberlere dayanarak ve İslam'ın evrenselliğini göz önünde bulundurarak, Kur'an'ın kullukla alakalı hükümlerine, inanç, ibadet ve ahlakla ilgili emirlerine bakarak rahatlıkla şunu söyleyebiliriz: **Erkeklerle farz kılınan ibadetler aynı zamanda kadınlara da farz kılınmıştır; bu konuda bir ayırım yapılmamıştır. Dolayısıyla erkeklerle farz kılınan cuma namazı kadınlara da fazdır; bunun için ayrıca delil ve kaynak aramaya gerek yoktur, tersini savunmak ise tutarsızlık ve asılsızlıktır.**

31. **Cuma namazının mümin kadınlara farz olmadığı teorisi, esas itibariyle, bir takım zayıf ahad veya mürsel haberlere, müevvel şeriata ve ataerkil din ve cemiyet zihniyetine dayanmaktadır. Bu konuda hiçbir sahih, meşhur ve mütevatir hadis yoktur.**

32. İslam dini ve onun tebliğcisi, uygulayıcısı olan Hz. Muhammed (sallallâhü aleyhi ve sellem) mümin kadınları Cuma namazı kılmaktan ve Mescid'de cemaatle ibadet etmekten yasaklamamıştır. Mümin kadınların Cuma namazı kılmasına ve camiye gelmesine karşı çıkanlar bazı din bilginleridir. Ancak, günümüzde bu anlayış gerçekten dini asıl kaynaklarına dayanarak bilenler arasında kabul görmemektedir. Türkiye'de ve Mısır'daki ulemaya konumuzla ilgili görüş sorduğumuzda aldığımız cevaplar açıkça bunu ifade etmiştir.

33. Bu durumda, cuma vakti geldiğinde mümin kadınlar da camilere gelmelidirler ve cemaatle bu dinî farızayı ede etmelidirler. Değilse, cuma kılmayan erkekler gibi dinî yükümlülüklerini yerine getirmemiş olurlar, onların duçar oldukları durumlara duçar olurlar. İslam'da kadının cuma kılmasına engel olan bir nass yoktur. Fakat müevvel şeriatta güzel ve genç kadınların camiye gelmeleri yasaklanmış, sadece yaşlı gösterişsiz ve çirkin(!) kadınların gelmelerine cevaz verilmiştir. Bu ise çarpık bir zihniyettir, Kur'an İslam'ına uygun görünmemektedir.

34. Mümin kadınlar cuma kılmak için camiye gelmelidirler. Temiz ve güzel elbiseler giyinen, gusul abdestini alan ve takva libasına bürünen mümin kadınlar camilerde kendilerine ayrılan bölümlerde yerlerini almalıdırlar; fitneye sebep olabilecek hal ve hareketlerden kaçınarak namazlarını eda etmelidirler: Mümin erkekler de takva libasını giyerek camiye gelmelidirler; fitneye sebep olabilecek davranışlardan sakınarak dinî vazifelerini yerine getirmelidirler.

Çünkü cuma namaz\ mürmn erkek\ere ne kadar farz ise mümin kadınlara da o kadar farzdır İstisnai haller harici cemaatte namaz kılmak erkek için mükâfatı fazla bir amel ise kadın müminler için de mükâfatı çok bir ameldir.

Zaten mümin kadınlar bütün engellemelere ve kendilerini caminin dışında tutan zihniyete rağmen, tarih boyunca camiye terk etmemişlerdir. **Malezya, Endonezya, Türkmenistan, Tunus, Suudi Arabistan, Filistin, Türkiye gibi müslüman ülkeler başta olmak üzere yaşadıkları ülkelerde cuma namazına imkanları ölçüsünde gelmişler ve eda etmişlerdir.** Ancak kendilerine cumanın farz

olmadığı fetvası verildiğinden, evlerinde kalarak öğle namazını kılmaları telkin edildiğinden, kılacakları cumanın da öğle namazı kabul edileceği söylendiğinden bu konuda fazla ısrarlı olmamışlar, büyük çoğunlukla öğle namazını kılmakla yetinmişlerdir.

Halbuki cuma namazının kadınlara farz olmadığı tezini savunanlar, Cabir ve Tarik'in haberlerini zikretmekte fakat daha ziyade mevcut sosyal şartları esas almaktalar, fitneye sebep olma, ev, eş ve çocukla meşguliyet, kocaya hizmet gibi şeyleri sebep göstermektedirler. Bu, onların gerçeği gizledikleri veya görmezlikten geldiklerinden değil, mevcut şartların gereği böyle düşündüklerinden ileri gelmektedir. Cuma ile ilgili diğer şartlar da bu çerçevede değerlendirilmelidir.

35. Mümin kadınlar, kendilerine farz olan cuma namazını kıldıklarında, tıpkı mümin erkekler gibi, cuma namazı sevabı alırlar, öğle namazı sevabı değil.

36. Kadınların dünkü ve bugünkü statüsüne ve müslüman dünyanın ortaya koyduğu manzaraya bakarak, mümin kadına cuma namazının farziyetine dair adil bir hükme erişmek gerçekten çok zor. Her şeyden önce müslüman topluluklar yüz yıllar boyunca bilgin otoriteli, çeviri kaynaklı ve yorumcu nitelikli bir din anlayışına sahip oldular. Geleneğe dayanan bir islâm düşüncesi, inanç yapısı, ibadet ve ahlak telakkisi teşekkül etti. Camide, minber ve mihrapta, medreselerde, tekke, zaviyeler, imam hatip mektepleri ve kurslarda devamlı olarak müslüman zihinlere cuma namazının sadece mukim ve hür erkeklere farz olduğu, öğretili. Erkeğin cumanın farziyetinin ilk şartını oluşturduğu telkin edildi. İşte böyle köklü bir geleneğe sahip olmak, yanlış da olsa yüzyıllardan beri süre gelen bir uygulamayı değiştirmek ve mümin kadına da cumanın farz olduğuna insanları inandırmak gerçekten zor bir iştir. Ancak biz zoru başarmanın, ataerkil din anlayışındaki müminlere cuma namazı hakkında doğru bilgiler vermenin de ilim adamlarının bir sorumluluğu olduğu inancındayız. Tarihî din anlayışımız ve yaşayışımıza dayanarak hüküm vermenin sağlıklı bir yol olmadığı düşüncesindeyiz. Tarihî din anlayışımızın, ataerkil yaşantımızın değiştirilemez ve kaçınılmaz olduğuna inanmanın da yanlış olduğunu savunuyoruz.

37. Tarihçi olarak belirtmek isterim ki, dinler tarihinde, bir dinin peygamberi tebliğ vazifesini tamamlayıp öldükten sonra, dinî meselelerle alakalı değişik açıklamalar, zamanla bölünmelere ve ayrılığa kadar götüren yorumlar yapılmıştır. Neticede farklı dinî telakki, mezhep ve meşrep ihtilafları ortaya çıkmış, müminler toplumu da, din anlayışı farklılığına göre zümrelere ayrılmıştır.

Müslümanlar da dinler tarihindeki bu geleneği ve genel kuralı genelde sürdürmüşlerdir. Ataerkil ve yorumcul temellerine dayanan bir din anlayışı ve yaşantısını benimsemişlerdir. İslam'ın evrensel vasıflarını ve özgün ilkelerini birçok konuda dışlamışlardır. Neticede bir kısım müslümanlar da hem İslam'a hem de bazı ibadetlerine yabancılaşmışlardır. Birçok gerçeği dışlamışlardır. Din anlayışları yanlış biçimlenmiş ve yaşanmıştır.

38. Kur'an'ı Kerim'in ibadetlerle ilgili hükümleri gerek ilâhî vahyin nazil olduğu dönemdeki tarihî bilgiler gerekse birtakım beşerî amillere dayanarak açıklanamaz. Bu bakımdan, fitne zuhuruna sebep olmak, eşine ve çocuklarına hizmet etmek sosyal ve ekonomik gerekçelerle, cumanın kadına farz olmadığı hükmüne varılamaz.

39. Cuma namazının kadına farz olmadığı hükmü, ataerkil din anlayışı ve ön yargılara dayanmaktadır. Dolayısıyla mümin erkekler ve kadınlar, yapılan telkinlere ve verilen fetvalara bakarak, cumanın kadına farz olmadığını savunmuşlardır. **"Oysa inanç ibadet ve ahlak alanlarında tarihî sapma açısının büyümesi sonunda yerleşen saptmalarla gerçek İslam'ın temel kaynağı herhangi bir tahrif, tebdil ve tağyire maruz kalmadan inzal buyrulduğu şekilde durmaktadır."** **Dolayısıyla "Kadınları koruyoruz ve yüklerini azaltıyoruz." diyerek cuma ibadetiyle ilgili hükmü alt üst etmeye ve farziyetini kadınlardan kaldırmaya kimsenin yetkisi ve hakkı yoktur.** İslam dini mümin kadınları ne cuma namazından ne de bir başka ibadetten menetmemiştir.

40. İslam'da kadın, ne ikinci sınıf bir varlık ve şehvet, süs ve eğlence aracıdır ne de evine kapatılarak bir takım doğal haklarından, dinî vecibelerinden mahrum edilen erkeğin hizmetçisi yapılan bir varlıktır.

41. Cuma namazının hükmü her bakımdan diğer namazların hükmü gibidir. Onlardan ayrıldığı yer sadece hutbedir. Bu namaz hakkında fıkıhçıların ve hadisçilerin zikrettikleri şartların hepsi, üzerinde delil bulunmayan şeylerdir.

42. Kur'an-ı Kerim, her ne hususta olursa olsun, hiçbir dönemde kızlara ve kadınların

zulmedilmelerine mücadele etmez. Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem devrenin temel kaynağı olan Kur'an bunu açıkça ifade ettiği gibi, Hz. Peygamber de yaşının her bir döneminde ve yaşantısının her bir alanında kadının zulüm görmesini engelleyici tedbirler almıştır. Ne var ki, O'nun bu gayretleri ve açıklamaları yeterince anlaşılıp değerlendirilmemiştir. Mesela, Hz. Peygamber'in ibadet etmek isteyen kadınların Mescid'e gelmelerine engel olunmamasını emretmesine rağmen, bazı eşler hanımlarının cemaatle ibadet etmesine ya izin vermemişler ya da zorluk çıkarmışlardır.

Aynı şekilde, Resulullah'ın, cemaatle Mescid'de ibadet etmeye devam ettiği için eşi ile geçimsizliğe düşen bir hanıma, aile yuvasının yıkılmasını ve eşlerarası ilişkilerin tamamen bozulmasını önlemek üzere, "... namazını evinde kıl, bu daha hayırlıdır..." buyurması bazı çevrelerce "**kadının mescidi evidir, ibadetini evinde etmelidir...**" şeklinde anlaşılmış ve kullanılmıştır.

43. Birtakım insanlar, yaratılış, inanç ve ibadet hakları v.s. itibarıyla kadınla erkeği eşit tutan, ana, baba ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay, kadınlara da bir pay ayıran, kadına kişilik kazandıran İslam'ın getirdiklerinden hoşnut olmayanlar görülmüş ve bunlar Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellemden fetvalar istemişlerdir. Yüce Allah'ın bu konudaki buyruğu şöyledir: "**Senden kadınlar hakkında fetva vermeni istiyorlar. Deki onlar hakkındaki fetvayı Allah size açıklıyor. Kitap'ta, kendileri için yazılmışı vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı adil davranmanız hakkında okunan ayetler (bunlardandır). İyilikten ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir.**" (Nisa, 127).

44. Bazı kavram, anlam, açıklama ve yorum hataları ferdî olmaktan çıkmakta, sosyal ve toplumsal yanlışlıklara dönüşmektedir ki, cezasını hem hataları yapanlar hem de onlara uyanlar dünyada çekmektedirler.

Kaynak:

Prof.Dr. Sabri HİZMETLİ, CUMA NAMAZI KADINLARA DA FARZDIR, Ankara – 1996

YORUM:

Bu yazıyla anlaşılan Cuma namazı siyasi, içtimâî ve devlet olmanın getirdiği hükümler ile topluma farz olan namazdır.

Cuma namazının kadına farz olması konusunda ihtilaf yokken ile uygulamanın farz olup olmadığı hakkında oluşan sorunlar kafaları karıştırmaktadır. Eşitlik ilkesinin getirdiği uyum şartlarında erkeğin hâkimiyet problemi yaşamasında "menfaat" ve "zarar" prensibindeki orantının farz olabilecek ibadetleri düşürmeye kadar götürmesi "sosyal hayatın" mecburi doğurduğu çekincelerdir diyebiliriz. Bu çekinceler belki modern toplumda kadının Cuma namazı sorunu çözülebilmesi kolaylaştırırken, cahilliğin arttığı devrede ters istikamette yönelim alam içtimâî nizamın gerekçesi olarak görülmektedir.

Kadının yurdumuzda Cuma namazı kılma sorunu yoktur. Ancak giydiği ve giyinişi hakkında hala oturmamış kriterleri vardır ve özgür değildir. Bir kısmı özgürlüğü açılmak ve saçılmakta sonsuzluğunu iddia ederken, diğer bir kesim inancından "benim giyim anlayışım" bu şekilde gerektiriyor daha da fazla kapanmam gerekir diyerek, erkeklerin gösteremediği cesaretle sırlanmaya çalıştığı bir giyim tarzı sorun oluşturmaktadır. **Bu durumun bize işaret ettiği nokta şartların sorunlarıyla birbirinin tetikleyici olmasıdır.**

İmkânların yani refah seviyesinin artmadığı bir toplumda özgürlükler sınırlı kalacaktır. Hayatında sorun yaşayan geleceğine güvenle bakamayan bir toplumda erkek ve kadına farz olan bir ibadetin ifasının olmayacağı Cuma namazı meselesinden çok iyi anlaşılmaktadır. Bazı dönemlerdeki erkek ve kadın ilişkilerindeki gevşeme veya gerilme sadece sosyal nizamın getirisiidir. İnsanların Allah Teâlâ'ya karşı vazifelerindeki durumu kul ilişkileri bazında aramak yanlış durum gibi gözükebilir. Bu nedenle içtimâî kontrol mekanizmasını çalıştıramayan milletler ve devletlerin dini sığınma ve sorun giderme yeri olarak kullanmalarındaki gibi yanlışlara düşmesi tabii durumlardandır. Çünkü din ve inanç insanı kontrol eden en güçlü fitrî kuvvetlerdendir. Ancak her şeyi dine mal ederek sonuç çıkarmak ise, yetersizliğin sonucudur.

Sonuç olarak; Cuma namazı istişare, dayanışma ve toplum olmanın gereği bir namazdır. Kadın ve erkek arasındaki sosyal dengeyi sağlamak ve hakların paylaşımında mağdur olmamak için devletin eğitimdeki bütün engelleri kaldırması ve her türlü desteği sağlaması gerekmektedir. Yoksa Cuma

Namazı için camiye gelip iki rekât namaz kılmak ile ne erkek ne de kadın asıl ulaşılması gereken hakikate ve umrana ulaşabilir. Osmanlıda Cuma namazı için hatipler vardı. O gün için özel hazırlanır, toplumu irşad için gayret ederlerdi. Şimdi ise resmiyeti kalmış ve içi boşaltılmış bir namaz durumundadır. Onun için kadın kardeşlerimiz üzülmeyinler, erkekler sadece camiye gidiyorlar ve geliyorlar. Kadınlar evde kalmalarıyla fazla bir zarar ve ziyan içinde değiller.

İsmail Hakkı